PĂRINTELE DIMITRIE BEJAN

SIMPLE POVESTIRI

Cugetări morale despre viața de toate zilele

Ediție îngrijită de Florin Pâslaru

Ediția a treia

DOXOLOGIA
Iași, 2024

Cuprins

În loc de prefață (Cornelia Anichitei) 7

Suferința ca umanizare: Părintele Dimitrie Bejan – schiță de portret (Florin Pâslaru) 9

Nostalgia Paradisului 15

O întâmplare cu Tamara Petrov 35

Răfuieli bănești cu jupânul Grimberg 70

Câte ceva din viața lui Grigore Leonte 95

Greva studențească 131

Despre mai marele nostru prieten, bădia Vasile Lișman 166

Ștefan Vodă pe la noi 174

Noi trei la „Capșa" 186

Povestire despre Lidia Saxin și drama ei 210

Cântare Crăciunului 237

În loc de prefață

Cu ajutorul Bunului Dumnezeu, vor vedea lumina tiparului ultimele scrieri, ca apariție, dar printre primele creații literare ale unchiului nostru, părintele Dimitrie Bejan. Aceste povestiri, intitulate sugestiv *Simple povestiri*, relevă puternic stilul frumos, dar și acel vocabular care desfată mintea și inima, care trezește în cititor cel mai curat patriotism.

Prin calitățile sale deosebite, prin smerenia sa duhovnicească, blând, cinstit sufletește, părintele Dimitrie a trăit toată viața sprijinit de verticalitatea sentimentelor de bun român și, totodată, de duhovnic.

Dar părintele Dimitrie Bejan a fost și un intelectual de mare valoare: deținător a două diplome de licență, cu calificativul „Magna cum laude", în teologie și istorie, poseda o vastă cultură și, pe deasupra, era un mare povestitor, dispus totdeauna să-și dăruiască cele mai dragi sentimente și trăiri fraților de neam și de aceeași credință.

Povestirile cuprinse în această carte vor dezvălui multe amintiri, trăiri ale tânărului, dar și adultului Dimitrie Bejan. Multe momente din viața sa se confundă cu istoria neamului, de aceea, căldura lor vă va copleși și-l veți simți „tovarăș" de suferință, dar și de bucurii. Nimic nu l-a făcut mai fericit decât împlinirile semenilor ca persoane, dar și împlinirile lor ca neam.

Cu adevărat, putem conchide că toate scrierile unchiului nostru, părintele Dimitrie Bejan, ne desfată sufletul prin

frumusețea, căldura și parfumul moldovenesc al stilului, prin înțelepciunea conținutului, profund creștin și românesc.

Să ne lăsăm captivați de lectura acestor minunate pagini și să ne rugăm toți ca Bunul Dumnezeu să-l aibă în paza Sa.

Cornelia Anichitei

Suferința ca umanizare: Părintele Dimitrie Bejan – schiță de portret

Personalitate complexă și, din păcate, încă puțin cunoscută, părintele Dimitrie Bejan este un caz simptomatic pentru situația intelectualului român de după cel de-al Doilea Război Mondial. Viața acestui om, simplu la port, dar cu o minte sclipitoare și bun prieten al marilor intelectuali din perioada interbelică, poate fi descrisă ca o adevărată saga a suferinței asumate și convertite în lumină interioară.

Destin unic și veritabil model pentru generația tânără actuală, părintele Dimitrie Bejan, deși a petrecut puține clipe în libertate, viața consumându-și-o în mare măsură în captivitate, mai întâi în gulagul rusesc, iar mai apoi, în cel din propria-i țară, a reușit ceea ce foarte puțini oameni pot: anularea prăpastiei dintre suferința ca dezumanizare și suferința ca umanizare.

Biografia sa comportă puține evenimente desfășurate în libertate. S-a născut la Hârlău, un târg de provincie din partea de nord a Moldovei, pe 26 octombrie 1909. Copilăria nu pare să fi fost marcată de evenimente deosebite. Povestesc apropiații săi că, adolescent fiind, tatăl acestuia, preocupat de viitorul fiului său, i-ar fi pus în față, la un moment dat, o sapă și o carte, cerându-i să aleagă. Moment de răscruce, ce avea să-i influențeze întreaga viață. După ce finalizează cursurile medii, în orașul natal, urmează cursurile Seminarului Teologic „Veniamin Costachi" din Iași, pe care îl absolvă cu calificativul „excepțional". Se înscrie apoi la Facultatea de Teologie din

București, unde l-a avut profesor pe Nichifor Crainic, de care ulterior îl va lega o strânsă prietenie, mai ales în perioada detenției din închisorile comuniste. În paralel cu Facultatea de Teologie, urmează și cursurile Facultății de Istorie a Universității din București, unde l-a avut profesor pe Nicolae Iorga. Ambele facultăți vor fi absolvite cu calificativul „Magna cum laude". La încheierea studiilor universitare, beneficiază de două călătorii de studii, la Ierusalim și Atena. După întoarcerea în țară, pentru un an devine asistent universitar la catedra lui Nicolae Iorga și, în același timp, predă cursuri de istorie la Liceul de fete „Carmen Sylva" din Capitală. În paralel cu aceste activități, se înscrie în echipele de cercetare sociologică ale lui Dimitrie Gusti, împreună cu care pleacă în Basarabia. În urma izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, părintele Dimitrie Bejan se înrolează de bună voie în armată, ca preot militar, cu grad de maior. Pleacă pe frontul din Basarabia, unde cade prizonier la ruși. Este deportat, împreună cu toți ofițerii români și germani capturați, în Siberia, la Oranki. Această locație era, de fapt, o veche mănăstire ortodoxă transformată de comuniști în lagăr pentru ofițeri. După cinci ani de detenție, între 1943-1948, este judecat de un tribunal militar din Moscova, care-l condamnă la moarte, pentru vina de a fi susținut că Basarabia, aflată sub ocupație sovietică, este pământ românesc. Întrucât era bun cunoscător al legislației internaționale referitoare la drepturile omului, protestează față de această măsură în fața inchizitorilor, cerând dreptul de a fi judecat de către un tribunal din propria țară. Surprins și încurcat de o asemenea reacție, tribunalul din Moscova decide repatrierea prizonierului Dimitrie Bejan, recomandând Securității din România multă vigilență față de acest om, întrucât „are mare putere de convingere, fiind mare dușman al comunismului". În țară, un tribunal militar din București îl va condamna însă la detenție pe viață, din

care execută 25 de ani. Astfel începe calvarul detenției din România, unde trece pe la Jilava, Văcărești, Aiud, Canal, Minele de la Cavnic (1948-1956), Bărăgan, Răchitoasa (1956-1958) și din nou Aiud (1958-1964). În detenție, întreține strânse legături cu mari personalități ale culturii române: Nichifor Crainic, fostul său profesor, Radu Gyr, Gabriel Țepelea, Ion Popovici, Mircea Vulcănescu, Radu Sturdza, Dimitrie Ghica, Nicolae Mavrocordat, Paul Zarifopol, Benedict Ghiuș, Dumitru Stăniloae, Arsenie Papacioc, Adrian Marino.

Pe 23 august 1964, după 25 de ani de detenție, este eliberat din închisoare. Perioada care a urmat nu avea să însemne pentru părintele Dimitrie Bejan sfârșitul calvarului. Revenit în localitatea natală, Hârlău, se încearcă reintegrarea și reeducarea lui. I se oferă postul de preot în Parohia Ghindăuani. Aici avea să stea doar cinci ani. Din cauza eșecului autorităților de a-l determina să renunțe la convingerile sale naționaliste și creștine, după mai multe tentative de otrăvire, Securitatea îi înscenează un proces în urma căruia este exclus din preoție. I se retrage dreptul de a mai sluji la Ghindăuani, fiind consemnat cu domiciliul forțat la Hârlău. Aici avea să fie păzit 24 de ore din 24 de către Securitate, până în decembrie 1989. În pofida restricțiilor impuse de securiștii care îl păzeau, părintele continua să primească vizita a sute de credincioși din întreaga țară, dar și de peste hotare, transformându-se astfel într-un misionar necălător. În noaptea de 22 decembrie 1989, într-un episod de mare intensitate emoțională, părintele Dimitrie Bejan dovedește măsura generozității la care ajunsese, salvând de la linșaj chiar pe securistul care îl păzea.

Ultima parte a vieții, între anii 1990-1995, și-o petrece la Hârlău, mărturisind și povățuind pe toți cei care îi treceau pragul casei. Se mută la Domnul în ziua de 21 septembrie 1995. Cu smerenia ce îl caracteriza, intuind faptul că la înmormântare vor fi destui cei care îi vor lăuda viața, a lăsat prin

testament să nu se predice și nici flori să nu-i fie puse pe mormânt.

Părintele Dimitrie Bejan, cum îi plăcea să se prezinte, era un amestec rafinat de simplitate și profunzime. O alchimie aparte îi conferea impozanța hieratică a unui povestitor de talent, și mai puțin pe cea a unui simplu preot de țară.

Poate că nu am fi știut foarte multe lucruri despre el, dacă nu ne-ar fi lăsat o operă consistentă, atât ca dimensiuni, cât și ca valoare literară și istorică. Lucrările sale: *Hotarul cu cetăți*, *Oranki – amintiri din captivitate*, *Satul blestemat*, *Vifornița cea mare* sau volumele *Bucuriile suferinței* dezvăluie amintirile unui preot ortodox referitoare la ororile războiului și ale perioadei comuniste. Crimele săvârșite de ruși, regimul de detenție, chinurile la care erau supuși deținuții, dezumanizarea programatică a opozanților sistemului sunt privite din perspectiva iertării, a împăcării cu propriul destin și nu din perspectiva răfuielii cu istoria. Părintele Dimitrie recuperează astfel istoria, însă o face punând în valoare dimensiunea ei spirituală, de mediu prin care omul poate ajunge la întâlnirea cu Dumnezeu. De aceea, el nu se tânguie, nu cere dreptate, nu are un spirit justițiar, ci ia totul ca pe o realitate a cărei pregnanță este stabilită de o pedagogie divină.

Memorialistica părintelui Dimitrie Bejan depășește construcția stilistică a unui simplu jurnal, deschizându-se spre reflecția teologică de profunzime, încărcată cu multe inflexiuni istorice și filosofice, exprimate cel mai adesea prin tehnica socratică a maieuticii, a moșirii ideilor, pliate pe dialogul de tip platonic. Excelent povestitor, părintele Dimitrie Bejan adoptă această tehnică pentru a explora și exploata cu succes limba poporului, „moldovenismele", suplețea și dulceața arhaică a cuvintelor, prin intermediul cărora cititorul este introdus în universul idilic al umorului neaoș moldovenesc.

Părintele Dimitrie Bejan nu scrie pentru a face literatură. Nu explorează tematic și nu cosmetizează stilistic realitatea istorică pe care o trăiește. Pentru el, a scrie a fost, în primul rând, o formă de supraviețuire, dar și de catharsis, de eliberare de tentația demoniacă de a acuza alteritatea pentru propria suferință. Credința profundă în Hristos, ca model al suferinței asumate și dusă până la capăt, dar și umorul fin, ironia dovedesc depășirea dimensiuni dezumanizante a existenței. Polaritatea dintre suferință, asimilată de cele mai multe ori cu dezumanizarea, și umor, vorba de duh, este anulată printr-o distanțare obiectivă față de evenimentele istorice, printr-o plasare în afara ciclului determinist al istoriei, în dimensiunea paradoxală a experienței spirituale. Delicat cu semenii săi, iertător cu cei care l-au chinuit, puternic susținător moral al celor ce nu mai rezistau opresiunilor, părintele Dimitrie a fost un model de bunătate. Deși descrie chiar cu lux de amănunte terifiantele chinuri îndurate în cele două gulaguri, o face din perspectiva omului care a reușit să depășească dihotomia asumării sau neasumării suferinței.

Fiecare din cele șase cărți trimite la o anumită perioadă a vieții sale. Toate sunt, într-un anume sens, părți ale unei singure opere, viața părintelui Dimitrie Bejan. *Hotarul cu cetăți* este un rechizitoriu asupra identității românești a pământului Basarabiei. Apariția acestei cărți stă la baza condamnării sale de către tribunalul militar din Moscova. Perioada petrecută în lagărul de la Oranki este descrisă în cartea *Oranki – amintiri din captivitate*, iar perioada detenției din România este cuprinsă în volumele *Satul blestemat*, ce cuprinde amintiri din satul Răchitoasa, din Bărăgan, și *Vifornița cea mare*, ce cuprinde amintirile trecerii sale pe la Canal. *Bucuriile suferinței*, operă în două volume, cuprinde întrebări și răspunsuri pe diverse teme, dar în care sunt inserate și amintiri din diferite perioade ale vieții sale.

Povestirile cuprinse în prezentul volum, intitulate sugestiv *Simple Povestiri – Cugetări morale despre viața de toate zilele*, se înscriu în aceeași orientare tematică a autorului. Deși amintiri de tinerețe, cele zece povestiri ale părintelui Dimitrie încheie ciclul operelor sale. Vremea studenției, a profesoratului la „Carmen Sylva", viața boemă a Bucureștiului interbelic, având în prim-plan celebra cafenea „Capșa", loc de întâlnire pentru protipendada Capitalei, toate sunt dispuse sub formă de capete, de paragrafe distincte. Scrise în perioada domiciliului forțat la Hârlău, în ultimii ani ai vieții, pe când boala își făcea din ce în ce mai mult simțită prezența, unele, de mâna sa, altele, dictate nepoatei sale, Cornelia Anichitei, aceste povestiri sunt o inedită frescă a vieții, surprinsă în toate ipostazele sale: tinerețe, maturitate și bătrânețe.

Construcție discursivă sobră, opera părintelui Bejan dezvoltă două mari teme: a suferinței și a iertării. Aparent polare, suferința și iertarea pot fi asumate și înțelese ca dimensiuni complementare ale umanizării. Or, din această perspectivă, principala dimensiune a demersului părintelui Dimitrie Bejan este cea noetică, duhovnicească. Orice demers critic care se rezumă la o interpretare exclusiv istoricistă sau filologică este condamnat să rămână o perspectivă reducționistă, care nu sesizează esențialul.

Florin Pâslaru

RĂFUIELI BĂNEȘTI CU JUPÂNUL GRIMBERG

Are Mihail Sadoveanu o povestire cu un român de la Cotnari, care s-a împrumutat cu doi lei de la un cămătar din Hârlău, Nuhan Cuten, de și-a cumpărat o pălărie neagră. Doi lei pe vremea aceea erau bani buni. Cam atât se plătea ziua de lucru a unui pălmaș la viile de la Cotnari. Și dacă anul acela a fost neproductiv și dacă anii următori au fost la fel de răi, iată că peste cinci ani de la răfuială, bietul om cu pălăria de mult spartă-n fund, a trebuit să-i plătească cămătarului cinci sute de lei. Ca să vedeți, oameni buni, cum sugea ploșnița grăsimea pământului!

Și să se mai găsească careva să ia apărarea cămătarilor, fie ei și numai evrei. Cât despre aceștia, știu că nu i-a suferit Hitler, dar tot eu știu că pe unde au ajuns evreii cu negoțul lor și cu lacomele lor apucături, apoi pe acolo au supt ca ploș-nițele sângele popoarelor. Pustiu a rămas după ei, ca după lăcuste. Nu-i de mirare că în toată istoria lor ei au fost un popor persecutat de celelalte nații.

La noi, până la război, se înmulțiseră atât de mult, încât în negoț și în industrie nu se găsea loc pentru român. Și toți, absolut toți, își făcuseră prăvălie cu scară. Stăteau jupânii în ușă și te trăgeau cu sila în prăvălia lor. Prețurile la mărfuri le fixa sinagoga. Moșiile în arendă, pădurile în exploatare le luau evreii. Comerțul de cereale, comerțul extern, totul era în mâinile lor. Băncile, marile fabrici, ziarele centrale și locale,

pentru dirijarea opiniei publice, în mâna lor, ba au băgat și o femeie la casa regelui, ca și acolo să aibă credit.

Parcă numai acolo a fost așa? D-apoi în Rusia, în Polonia, în Austro-Ungaria, chiar în Germania și Anglia? În Franța, prin Léon Blum, cu Frontul Popular ajunseseră să preia și puterea politică. Când a venit cel de-al Doilea Război Mondial, provocat de multe cauze politice și economice, evreii, o bună parte dintre ei, au fugit în America și în Palestina, iar cei ce n-au putut pleca au fost uciși de nemți. Asta, pe cât îmi dau seama, nu trebuia să se întâmple. Puteau fi cruțați de moarte prin scoaterea din țară.

La noi, românul întotdeauna omenos, din pricina creștinătății lui, în general i-a ocrotit, chiar dacă au fost și excepții. Au plecat, începând cu 23 august, încotro au văzut cu ochii. Dar la un moment dat a venit naționalizarea, iar mulțimea de negustori și negustorași, care se vedeau lipsiți de prăvălii și de speculă, au fost nevoiți să plece. Au fost la noi un milion de evrei. Văd după recensământul din 5 ianuarie 1977 că au mai rămas douăzeci și cinci de mii. În sfârșit, ducă-se în țara lor. Am scăpat de omidă.

Am spus că sinagoga fixa prețurile la mărfurile din prăvălii, dar fixa prețurile și la mărfuri, la producțiile luate de la țărani. Prețurile nu erau aceleași în toate prăvăliile, dar prețurile la producțiile țărănești erau aceleași și totdeauna foarte scăzute. Și ce și-au zis preoții, învățătorii și ceilalți intelectuali români din Hârlău? Noi, cu ajutorul țăranilor, să facem o cooperativă, cu manufactură și băcănie și c-un restaurant. Cârciumile de atunci, absolut toate, și băcăniile toate erau în mâinile evreilor, cărora noi le spuneam pe atunci „jidani" și statul de atunci nu se supăra pe noi pentru atâta lucru. Și s-a înființat cooperativa, care a luat în exploatare și o pădure.

Mărfurile veneau de la COOP (era și această instituție la început, prin 1930), unele având prețuri bune și scăzute.

Și cooperativa mergea bine. Se găseau la cooperativă de toate, după punga omului sărac. Pădurea, pusă în tăiere, aducea venituri; cărăușia o făceau țăranii cu carele. Restaurantul vindea numai Cotnari și clienții mari și mici intrau aici, la restaurantul „Cotnari", și erau mulțumiți.

Din veniturile cooperativei „Ramura" s-a făcut un teatru în aer liber, cu scenă mare și decoruri bogate, cu bănci fixe. Căminul Cultural „Petru Rareș", așa numit după feciorul Mariei Rareș, os domnesc din Ștefan Vodă, dădea serbări și șezători foarte mult gustate de populația românească a târgului.

Am mai spus eu și-n altă parte. Noi, românii, eram un sfert din populația târgului, iar celelalte trei părți erau formate din negustorii evrei. Avocatul Landon, ce trăiește acum în Israel, scria în revista *Tabdat* despre târgul său natal faptul că aici populația, prin 1935, era formată din 80% populație evreiască și că, prin urmare, Hârlăul era un târg evreiesc.

L-am cunoscut destul de bine pe domnul Landon, plecat de aici în preajma celui de-al Doilea Război Mondial și mă bucur că-i corect în datele de care dispune. Tot el îmi confirmă că tot negoțul, meseriile, fabricile, pădurile erau în mâna evreilor. Această realitate este confirmată de revista *Tabdat*, care apare în Israel în limba română, dar și de revista cultului mozaic din România, care, de asemenea, rezumă cele spuse în revista *Tabdat*, confirmându-l pe Landon.

La fel au stat lucrurile și cu toate orașele și târgurile din întreaga Moldovă a lui Ștefan cel Mare. Iar prin sate, evreii țineau băcăniile și cârciumile, adunând pe prețuri de nimic produsele țărănești. Riscau să devină chiar cerealiști.

Și acum, să ne întoarcem la cooperativa noastră. Înflorea! Tot românul era bucuros. Mărfuri bune și prețuri modeste. Până într-o zi. Evreii, sfătuindu-se în sinagogă, au cerut sfat de la Iași și sfatul n-a întârziat să-și dea roadele. Toți negustorii din târg au scăzut prețurile la mărfuri, să zicem cu un leu la